

MF Dnes, 13.12.2005

Strašidlo přijímacích zkoušek

Malé děti již mají každoroční strach z čertů za sebou. Ty starší, patnáctileté, období strachu čeká - v dubnu budou přijímací zkoušky na střední školy. Pro mnohé jde o loterii rozhodující o jejich budoucí kariéře. Trauma patnáctiletých se opakuje léta. Až loni však vyvolala pozdvižení drobnější změna pravidel, která vše zdramatizovala. Připomeňme: žák smí podat přihlášku na jedinou školu - ať státní nebo soukromou. Pokud se na školu nedostane, hlásí se na zbylá místa. Komu první kolo nevyjde, riskuje, že na něj obstojná škola nezbude. Přes patnáct tisíc občanů na jaře podepsalo petici proti omezování svobodné volby školy. Podanou stížnost Ústavní soud ještě stále posuzuje.

Jako spekulace na burze

Dobrý mechanismus přechodu žáků na školy by měl mít několik vlastností. Neměl by být pro děti stresující a neměl by je nutit zkreslovat školní preference. Měl by věrohodně vypovídat o poptávce po školách a být pro rodiče a žáky přehledný a předvídatelný. Systém by měl podporovat zdravou konkurenci škol, pro školy by však měl být přiměřeně organizačně náročný a přijatelně nákladný. Náš současný systém v mnohém z toho selhává.

Podání přihlášky na střední školu představuje pro žáka zásadní rozhodnutí. Místo aby na přihlášce jednoduše školy seřadil dle skutečných preferencí, musí volit strategicky. Volba připomíná spekulaci na burze. Uchazeč odhaduje, kolik uchazečů se na tu kterou školu přihlásí a jak budou dobří. Zatímco počet konkurentů lze přibližně zjistit na základě loňska, schopnosti ostatních uchazečů aby jeden hádal ze skleněné koule. A když si uvědomíme, že zkoušky v den D nemusí dítěti "sednout", máme na traumatické zážitky a zmařené talenty zaděláno.

Důsledky nepřijetí v prvním kole uchazeče tvrdě tlačí do strategického zkreslování preferencí. Nepodávají přihlášku na školu, kde chtějí studovat, ale kde jim nehrozí nepřijetí. Podat přihlášku na hodně poptávanou školu je sázka v ruské ruletě.

Proto je poptávka po středních školách vyšší, než vykazují statistiky, a vyrovnaná poptávka a nabídka je velkou iluzí. Dlouhodobý nedostatek gymnázií je tak ve skutečnosti ještě větší, než si lidé myslí. I odtud pramení nepodložený, ale častý názor, že většina učňů na lepší školu stejně nemá. Zkreslené informace omezují zdravou konkurenci škol a nastupují administrativní metody přikazování. Jenže zkreslené informace vedou k chybným příkazům a strnulosti.

Ondřej závidí Petrovi

Dobrý systém přijímacích zkoušek by měl eliminovat jev, kterému se odborně říká opodstatněná závist. Jde o případ, kdy na školu je přijat žák Petr, který je horší než nepřijatý Ondřej, ačkoli škola byla na pomyslném nezkrasleném preferenčním seznamu

Ondřeje na stejném či vyšším místě než na seznamu Petrovů. Náš systém přijímacích zkoušek vytváří případů opodstatněné závisti bezpočet.

A konečně, dobrý systém má být předvídatelný. Obtížná předvídatelnost postihuje děti méně vzdělaných rodičů, kteří při podání přihlášky nedokážou poradit dobrou strategií.

Současný systém je dobrý snad jen v tom, že je nenáročný pro školy. Ostatně i loňské úpravy zákona o přijímacích zkouškách zřejmě prosadili zástupci některých škol, aby si usnadnili práci. Opět se pozapomnělo, že školy jsou tu pro žáky, nikoli naopak.

Přechod žáků na střední školy je problém poměrně složitý, ale důležitý. Nejde jen o traumatické zážitky patnáctiletých, ale také o efektivní fungování celého vzdělávacího systému a efektivní "hospodaření" s talenty. Ne náhodou jsou ve světě přijímací zkoušky předmětem výzkumu, který se promítá do praxe. Vzdělání je natolik významná záležitost, že tam pravidla loterie nepatří. Navrhnout dobrý systém není jednoduché a jistě se to nedá udělat na několika řádcích.

DANIEL MÜNICH

Autor je zástupcem ředitele CERGE-EI